

ЈЕЗИЧКЕ РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ МАТИЧИНОГ И ЕНИНСКОГ АПОСТОЛА

Испитивања која се односе на паралелно проучавање текстова и језика старословенских и црквенословенских споменика усмерена су углавном на старе јеванђељске текстове, а у мањој мери на друге врсте црквених текстова. До сада је мало пажње посвећено проучавању и научној обради текстова апостола. У том погледу значајну улогу одиграла је чињеница да су до недавно били познати само апостолски текстови разних црквенословенских редакција, а није био познат текст апостола који припада старословенском периоду писмености.

У ранију литературу о тексту и језику апостолских споменика спада рад Г. Воскресенског.¹ Он претпоставља да је постојао праволинијски развој једног основног текста старих словенских апостола и тај основни текст је прошао кроз четири редакције. По овим основним редакцијама Воскресенскиј је сврстао све њему познате апостоле од 12. до 15. века.

Јагић је посветио опширну студију црквенословенском Апостолу.² За испитивање лексичке, текстолошке физиономије, као и грчког оригинала старих словенских апостола он је узео Матичин апостол као основни споменик. Релативно мање је обрађивао ортографију, фонетику, морфологију и синтаксу у Матичином апостолу.

У новије време чланак О. Недељковић о структуралним редакцијама текстова словенских апостола³ и књига А. П. Жуковске о текстологији и језику старих словенских писаних споменика⁴ упућују на то

¹ Г. Воскресенский, Древний славянский перевод Апостола и его судьбы до XV в., Москва 1879.

² V. Jagić, Zum altkirchenslavischen Apostolus, I—III, Akademie der Wissenschaften in Wien, Wien 1919—1920.

³ O. Nedeljković, Problem strukturnih redakcija staroslavenskog prijevoda Apostola, Slovo 22, Zagreb 1972, 27—40.

⁴ А. П. Жуковская, Текстология и язык древнейших славянских памятников, Академия наук СССР, Институт русского языка, Москва 1976.

да при испитивању језика апостола треба имати у виду о којој се врсти редакције апостолског текста ради, наиме да ли се ради о краћем изборном, изборном или пуном тексту апостола. Оба аутора, на различите начине, указују на могућност да је краћи изборни текст апостола најстарији.

Значајан преокрет у испитивању Апостола уопште представља откривање Енинског апостола. Овај краћи изборни текст старословенског апостола потиче из 11. века и пронађен је 1960. године у селу Енину у Бугарској. Текст овог апостола заједно са палеографском и језичком студијом о њему издали су К. Мирчев и Хр. Кодов.⁵ Појавом једног старословенског текста апостола из 11. века открива се ранија фаза у развоју Апостола, која је толико недостајала у досадашњем проучавању.⁶

Лексику до сада познатих најранијих текстова објављује прашки речник старословенског језика⁷ и даје добру основу за даља испитивања лексике апостола.

Прилично оскудна испитивања црквенословенских апостола у малој мери су се односила на апостолске текстове српске редакције. Матичин апостол, о којем је В. Јагић писао у горе наведеној студији, најстарији је познати пуни текст апостола српске редакције. Текст овог апостола настао је у 13. веку.⁸ Проучавање његовог текста и језика значајно је за даљу обраду апостола српске редакције и за паралелно истраживање текстова Апостола уопште.

Циљ ове анализе је да на ортографско-фонетском, морфолошком, синтаксичком и лексичком нивоу покаже разлике између Матичиног (Мат) и Енинског (Ен) апостола. Оваква поређења између два текста омогућена су њиховом релативном текстолошком блискошћу. Овим се, међутим, не губи из вида да је Мат споменик са пуним текстом апостола, а да је Ен споменик са краћим изборним текстом апостола и да ова чињеница мотивише одређене текстолошке и језичке разлике између

⁵ К. Мирчев — Хр. Кодов. Енински апостол, старобългарски паметник от XI в., Издачество на Българската Академия на Науките, София 1965.

⁶ Х. Лант (On the Loss of Declension in Bulgarian and Macedonian, *Die Welt der Slaven*, X, 3—4, Wiesbaden 1965, 307, фуснота) и Р. Угринова-Скаловска (Енинскиот апостол во споредба со некои други апостоли, Симпозиум 1100-годишнина од смртта на Кирил солунски, книга 2, Скопје 1970, 405—417) имају одређене резерве према сврставању Енинског апостола у класичне старословенске споменике из 11 века.

⁷ *Slovník jazyka staroslověnského*, 1 — 31. sv., Československá akademie věd, Slovanský ústav, Praha 1958—1977.

⁸ Изложба српске писане речи, Народна библиотека СР Србије, Београд 1973, 22.

ова два споменика. Приликом ортографских, фонетских, морфолошких и синтаксичких поређења узети су у обзир само значајнији основни елементи, углавном на основу оних категорија које су дате у језичкој обради Ен.⁹ Међутим, лексичка поређења урађена су у потпуности и проширена су лексичким материјалом из још неколико архаичнијих апостола. Анализа језичких разлика између Мат и Ен показује најкарактеристичније црте текста Мат и олакшаће његово упоређивање са другим текстовима апостола. Резултати поређења не односе се на рубрике и на оне делове текста Мат који немају своје паралеле у Ен.

Ортографско-фонетске разлике

1. *Уйоѿреба јерова*. У Мат употребљава се само њ, а у Ен само љ. Јерови се начелно не вокализују ни у једном од два споменика, али у оба споменика постоји мали број изузетака. У Мат јер>о у јаком положају у речи крѡвъ (Јев 13.11) према крѡвъ у Ен. Ова појава је позната и у старословенском Синајском псалтиру.¹⁰ У слабом положају јер>о у Мат вѣзопи (Гал 4.27 и ДА 16.17), у Ен је вѣзѡпи. Међутим, у Мат се чува јер у прилозима кѡгда (Јев 1.5) и тѡгда (Гал 4.29), за разлику од Ен, који на овим местима уместо јера стално има облике са о: когда и тогда. У Мат јер>ѣ у јаком положају само у речи правѣднѣ (Јев 7.26). Ен поред облика правѣдни (24 б) има још у неколико речи вокализацију јера у ѣ, нпр. Јев 1.8 жѣзѡ Мат — жѣзѡ Ен. Није јасан случај ѡ>ѣ у Мат у Јев. 1.6 вѣселѣноѡю; у Ен овде стоји вѣселѣнѡ.

У оба споменика јер у слабом положају чува се недоследно. Поред одређеног степена недоследности неке позиције јера у слабом положају су заједничке у оба споменика, а неке представљају специјалну црту једног споменика.

Примери: 2 Тим 2. 10 вѣсе Мат — вѣсе Ен, 2 Тим 2. 19 вѣскѣ Мат — вѣскѣ Ен, Јев 1.11 вѣа Мат — вѣсѣ Ен показују да у различитим облицима ових заменица Мат обично нема јер тамо где га Ен има.

Док се у Ен добро чува јер у префиксу сѣ (Ен 202), у Мат се јер чешће изоставља: Рим 6.3 смрѣ Мат — смрѣтѣ Ен, Рим 6.6 свѣдоѡще Мат — свѣѣ/дѡща/ Ен, 1 Кор 6.18 створитѣ Мат — створитѣ Ен, 1 Кор 8.17 свѣстѣ Мат — свѣсти Ен, Јев 1.2 (и Јев 7.27) створи Мат

⁹ К. Мирчев — Хр. Кодов, о.с. 181—184 и 201—222.

¹⁰ А. И. Горшков, Старославянский язык, Государственное издательство „Высшая школа“, Москва 1963, 97.

— сѣтвори Ен, Јев. 7.27 свршена Мат — сѣврѣшена Ен, али Јев. 9.2 сѣврѣши се Мат — сѣврѣши сѧ Ен, Јев 13.7 скончанин Мат — скончанин Ен.

У оба споменика најчешће се чувају јерови на крају речи. Изузетак обично представљају везе предлога сѣ, кѣ, делом и вѣ са заменичким облицима, као и примери у којима се јер губи на крају речи испред енклитике. У овом положају јер се нешто чешће задржава у Мат. Примери: Јев 13.13 к нѣмоу Мат — к нѣмоу Ен; 2 Тим 2.11 с нимѣ Мат — с нимѣ Ен; 1 Јов 4.15 вѣ насѣ Мат — в насѣ Ен, али 1 Јов 4.15 вѣ немѣ Мат — вѣ немѣ Ен; 2 Тим 2.12 ѡврѣжемѣ се Мат — ѡтврѣжемѣ сѧ Ен; Јев 1.5 родиѣ те Мат — родиѣ тѧ Ен, Јев 5.5 родиѣ те Мат — родиѣ тѧ Ен.

У Мат се на крају речи понекад појављује најерак на месту где Ен има јер: Јев 1.2 сном¹ Мат — сномѣ Ен.

Слоготворне ликвиде обично се пишу са јером у оба споменика: 2 Тим 2.19 тврѣдоу Мат — тврѣдоу Ен, Да 17.16 испљнѣнѣ Мат — испљнѣнѣ Ен. Изузетак представља 2 Тим 2.8 мртвѣхѣ и Рим 6.3 смртѣ (појављује се више пута у тексту) Мат према мртвѣхѣхѣ и сѣмртѣхѣ Ен.

У неким страним речима Мат има секундарно јер у слабом положају и тамо где га Ен нема: Јев 5.6 мелѣхиседекову Мат — мелѣхиседекову Ен, Јев 9.4 манѣню Мат — манѣнѣ Ен.

И у осталим позицијама слабог јера запажају се местимичне разлике, али је подударана знатно више, и у целини се може рећи да између Ен и Мат нема принципијелних разлика у погледу задржавања оди. изостављања слабих јерова.

2. *Уйошреба ѡ и ж.* Основни текст Мат уопште нема ѡ и ж. У Ен се правилно употребљавају старословенски ѡ и ж. Мат има *ѣ*, ѡ уместо ѡ у Ен, а *ѡу*, *ю* уместо ж (о употреби прејотованих вокала биће речи даље).

Поређење не открива трагове никаквог мешања назала у тексту Мат, док у Ен постоје неки специфични случајеви употребе ѡ уместо ж: Јев 9.4 имѡуци Мат — имѡци Ен, Јев 13.10 имѡуѣхѣ Мат — имѡѣхѣ Ен, Јев 11.32 гѡю Мат — гѡѡ Ен.

3. *Уйошреба ѣ.* У оба споменика углавном се правилно употребљава јат: 1 Кор 6.12 лѣѣхѣ Мат — лѣѣхѣ Ен, 1 Кор 8.11 разоумѣ Мат — разоумѣ Ен, 2 Тим 2.5 вѣнѣчаѣѣхѣ се Мат — вѣнѣчаѣѣхѣ сѧ Ен, 2 Тим 2.6 дѣлатѣлю Мат — дѣлатѣлю Ен, 2 Тим 2.11 вѣрно Мат — вѣрно Ен. Међу специфичним случајевима пада у очи реч тѣло, у чијим се облицима у Мат тако рећи доследно употребљава *ѣ* уместо *ѣ*: 1 Кор 6.13 телѣси Мат — тѣлоу Ен, 1 Кор 6.15 телѣса Мат — тѣлѣса Ен, 1 Кор 6.19 телѣса Мат — тѣлѣса Ен.

У прилошком суфиксу -де/-дѣ Мат има редовно ѣ, а Ен има е: Јев 3.13 дондѣже Мат — дондеже Ен, Јев 5.6 инѣдѣ Мат — инѣ/де/ Ен, Јев 13.14 здѣ Мат — сѣде Ен, 1 Јов 4.12 нигдѣже Мат — нигдеже Ен.

У групама цѣ, зѣ, као последица отврдњавања африката, јавља се ца, за у Ен.¹¹ У Мат нема ове појаве, али се запажа екавизам целојетъ (Јев 1.21) у делу текста који нема паралеле у Ен. Иначе у Мат имамо цѣ, зѣ према ца, за у Ен: Рим 13.12 ѡвлѣцѣмъ Мат — ѡвѣцѣмъ Ен, 1 Кор 6.20 цѣною Мат — цѣнож Ен, Јев 11.32 прѡцѣхъ Мат — прѡцахъ Ен, ДА 17.17 трѡзѣхъ Мат — трѡзахъ Ен. Такође Јев 1.10 дѣла Мат — дѣла Ен.

Однос -ѣн/-ен у грцизмима типа: Јев 5.6 и Јев 9.6 нѣрѣн Мат — нѣрен Ен; Јев 7.26 и Јев 8.1 архѣнѣн Мат — архѣрен Ен, Јев 7.28 архѣнѣн Мат — архѣрѣ Ен, Јев 9.7 нѣрѣн Мат — архѣрен Ен, Јев 13.11 архѣнѣнѡмъ Мат — архѣренѡмъ Ен, али у једном примеру Мат има архѣнѣн (Јев 9.25).

Пажњу привлачи и облик Гал 4.27 поустѣн Мат на месту компаратива /пѡстѣ/и Ен: растрѡгнѣн и възопѣн на волѣвшѣнѡ. јѡко многа чѣда поустѣнѣ паче. нежели нѡпоустѣнѣ моужѡ.

Занимљиви су још случајеви Рим 16.26 повѣлѣнѣнѡ Мат — повѣлѣнѣнѣ Ен; 2 Тим 2.17 гѡгѡрѣнѣнѡ Мат — гѡнѡгрѣнѣнѡ Ен; Јев 1.1 дрѣвѣ Мат — дрѣвѣ Ен; Јев 13.14 грѣдѡѣ Мат — грѣдѣѡѣ Ен.

Иначе је начелна ортографска разлика оба споменика што се у Ен употребљава јат за обележавање *ja*, док у Мат постоје само трагови таквог система (в. даље).

4. *Упоиѣреба ѣрејѡтованих вокала.* У погледу употребе прејотованих вокала битно се разликује систем у Ен и Мат. У Ен се редовно употребљава само ю (на почетку слога и за умекшавање сугласника), ѡ само изузетно (нормално се уместо њега употребљава ѣ у обе функције), док се ѡ, ѡ, ѣ уопште не јављају, него само оу, ѡ, е. У Мат се, напротив, ти знаци широко употребљавају.

Може се рећи да је њихова употреба на почетку слога (т.ј. на апсолутном почетку речи и иза вокала) доследна, док се у позицији иза сугласника запажа доста колебања.

За писање ю у овом положају карактеристично је да се употребљава не само за реално обележавање палаталности, нпр. 1 Кор 6.13 лювѡдѣнѣнѡ Мат — лювѡдѣнѣнѣ Ен, 1 Кор 8.9 влѡдѣте Мат — влѡдѣте Ен, 2 Тим 2.10 трѡплѡ Мат — трѡплѡж Ен, него и знатно шире. Пре-

¹¹ К. Мпрчев — Хр. Кодов, о.с. 208.

свега, иза шуштавих сугласника по правилу се употребљава *ю*, а не *оу*: 1 Кор 8.12 *соуцоу* Мат — *сџџ* Ен, 2 Тим 2.6 *троуждаџоу* Мат — *троуждаџоу*, 2 Тим 2.10 *злостраџоу* Мат — *злостраџ* Ен. Чести су примери у којима се и иза сугласника *л* и *н* употребљава *ю* уместо *оу*: 1 Кор 8.11 *немоуцню* Мат — *немоуцн* Ен, Кол 3.12 *смереню* Мат — *сџмџрен* Ен, 2 Тим 2.10 *оулучет* Мат — *оулоучат* Ен, 2 Тим 2.14 *запослушествоу* Мат — *(по)слоуша* Ен, 2 Тим 2.19 *именюени* Мат — *имену* Ен, 1 Тим 3.13 *слиуживше* Мат — *слиуживше* Ен, Јев 3.12 *люкако* Мат — *лџкако* Ен. И у Ен су запажене овакве појаве, али у знатно ограниченијим размерама.¹²

Палаталност сугласника испред *а* обележава се са *и*: Рим 14.3 *оукаринет* Мат — *оу(кар)џет* Ен, 2 Тим 2.15 *делателн* Мат — *делателџ* Ен, Јев 5.1 *поставлинет* се Мат — *поставлџет* с џ Ен, Јев 6.11 *помышлени* Мат (недостаје паралела у Ен). Има, међутим, доста примера где се у овој позицији употребљава *а*: Рим 14.19 *разаран* Мат — *разарџите* Ен, 1 Кор 6.16 *прилџпани* се Мат — *прилџпџен* с џ Ен, 1 Кор 8.13 *сџвлажнџет* Мат — *сџвлажнџет* Ен. Ређи су случајеви употребе *џ* у овом положају: Рим 16.25 *оумлџчанџ* Мат — *оумлџчаниџ* Ен. 2 Тим 2.4 *коупџми* Мат — *коупџми* Ен. Ни у Мат ни у Ен *и* се не употребљава иза шуштавих сугласника. Исто тако се заменичка основа *вџсн-* у Мат редовно пише са *а* (за разлику од Ен, где имамо *џ*): Рим 14.20 и Јев 1.11 *вџсн* Мат — *вџсџ* Ен, 1 Кор 6.18 и 2 Тим 2.19 *вџсџк* Мат — *вџсџкџ* Ен. Појављује се пример у којем *и* обележава *џ*: Јев 5.4 *старанишина* Мат (у Ен на овом месту нема одговарајуће паралеле).

С најмање доследности обележава се у Мат палаталност сугласника испред *е*. Истина, у овој функцији појављује се и *и*, нарочито у облицима глагола глаголати, нпр. Јев 1.7 и Јев 5.5 *гџнет* Мат — *гџет* Ен. Ипак су знатно бројнији примери са *е* у овом положају: 1 Кор 6.20 *коуплени* Мат — *коупени* Ен, Кол 3.12 *вџзлюблени* Мат — *вџзлџвени* Ен, Јев 1.1 *дрџкле* Мат — *дрџке* Ен, Јев 1.2 *престоуплени* Мат — *прџстџпени* Ен, Јев 5.4 *приимлет* Мат — *приимџет* Ен, Јев 10.34 *разгравлени* Мат — *разгравџени* Ен.

5. *Уйоуџреба џ*. Употреба *ы* у Мат је често правилна, али има доста изузетака. У Ен *џ* се употребљава правилно. Мат чешће замењује и са *и*: 1 Кор 6.15 *оуды* Мат — *оуди* Ен, Гал 4.26 *вџшны* Мат — *вџшни* Ен, 2 Тим 2.16 *нечџстивны* Мат — *нечџстивни* Ен, Јев 13.7 *помнџте* Мат — *помните* Ен. Мађи је број примера у Мат замене *ы* са *и*: Рим 14.20

¹² К. Мирчев — Хр. Кодов, о.с. 208.

пфѣтиканиѣмъ Мат — пфѣтѣканиѣ Ен, 1 Кор 6.12 цѣки Мат — цѣкѣ Ен, Гал 4.22 свободниѣ Мат — свободниѣ Ен.

7. *Уйоѣреба* и — і. Мат скоро уопште нема і, док се у Ен среће, али и ту ретко: Кол 3.12 и Мат — і Ен, Јев 1.12 измѣнѣтъ се Мат — измѣнѣтъ сѣ Ен, Јев 9.5 глѣти Мат — глѣти Ен. У Мат се само изузетно појављује і, нпр. Рим 14.25 ит Мат — ит Ен.

8. *Уйоѣреба* о — ѡ. У Мат почетно о се доследно обележава са ѡ, за разлику од Ен у којем се ѡ употребљава прилично често, али не искључиво на почетку речи. Примери: Рим 14.2 ѡвѣ Мат — ѡвѣ Ен, Рим 14.23 ѡсоудѣнѣтъ се Мат — ѡсоудѣнѣтъ сѣ Ен, Јев 1.10 ѡснова Мат — основа Ен; 2 Тим 2.12 ѡнѣ Мат — ѡнѣ Ен; Јев. 5.6 ѡкоже Мат — ѣкоже Ен; само у Ен влагѡ 26а, 7, сѣлѡ 26б, 11. Предлог и префикс отѣ у Мат се доследно пише као ѡ, а Ен има облике отѣ, ѡ̄ (ѡ̄̄), ѡ̄, нпр. 2 Тим 2.6 ѡ̄ Мат — отѣ Ен, Јев 2.1 ѡ̄падѣмъ Мат — ѡ̄падѣмъ Ен, Рим 13.12 ѡ̄врѣзѣмъ Мат — ѡ̄врѣзѣте Ен, Јев 1.5 ѡ̄ Мат — ѡ̄ Ен.

9. *Уйоѣреба* оу — ѡ. У Мат појављује се само оу, а у Ен, прилично ретко, употребљава се и ѡ: Рим 14.4 тоѡждаѡго Мат — тѡждаѡго Ен, Рим 14.20 чѣвкоу Мат — чѣвкѡ Ен, Јев 3.14 оуко Мат — ѡко Ен.

10. *Уйоѣреба* з — ѕ. У Ен се углавном чува ѕ у етимолошким позицијама, а понегде се среће на месту старог ѕ, док у Мат на месту оба сугласника доследно стоји ѕ: 1 Кор 6.12 полъзоу Мат — полъѕѣ Ен. 1 Кор 11.30 мнозыи Мат — мнози Ен.

11. *Еѣнѣѣѣско* л. Мат правилно употребљава епентетско л, а Ен га обично нема: 2 Тим 2.3 коуплѣми Мат — коуплѣми Ен, Јев 6,9 вѣзлюбѣнни Мат — вѣзлюбѣни Ен.

12. *Удвајање самогласника*. У Мат се често удвајају самогласници. Ово удвајање је фонетског и графичког карактера. Ен доследно спроводи контракцију одређених наставака и не зна за удвајање самогласника. Примери: 1 Кор 11.30 мнозыи Мат — мнози Ен, 2 Тим 2.14 слышеѣнниѣмъ Мат — слышеѣнѣмъ Ен, 2 Тим 2.15 сеѣеѣ Мат (на крају реда) — сеѣе Ен, Јев 6.9 вѣзлюбѣнни Мат — вѣзлюбѣни Ен.

13. *Уйоѣреба* везника нѣ и нѣ. У Мат се стално употребљава варијанта адверзативног везника нѣ, а у Ен постоји само варијанта нѣ: Рим 14.14 нѣ Мат — нѣ Ен, Фил 4.6 нѣ — нѣ Ен. 2 Тим 2.9 нѣ Мат — нѣ Ен.

14. *Прелазак* вѣ у оу. Мат у два случаја старословенско вѣ замењује штокавским оу: 2 Тим 2.14 оу ничтоже Мат — в ничтоже Ен, Јев

13.9 оу тоуждемъ (Ен нема овде паралеле). Занимљив је случај Кол 3.14 скоузь Мат — сьвѣзъ Ен.

Морфолошко-синтаксичке разлике

1. Глаголи.

Презентӣ. У првом лицу множине код глагола исти у Мат се појављује завршетак -мо¹³: 1 Кор 8.8 тамо Мат — тамъ Ен. У два случаја у Мат појављује се и наставак -мы (-ми): 1 Јов 4.17 имамы Мат — имамъ Ен, 1 Јов 4.17 еси ми Мат — еси мъ Ен. Иначе је, сагласно са Ен, и у Мат овде сачуван стари наставак: Рим 13.13 ходимъ Мат — ходимъ Ен, 1 Кор 8.8 извѣтъчѣствоуемъ Мат — лишимъ сѧ Ен, 2 Тим 2.12 ѡкръжемъ се Мат — отъврѣжемъ сѧ Ен, 2 Тим 2.13 вѣроуемъ Мат — вѣроуемъ Ен, Јев 2.1 ѡпадѣмъ Мат — Ѡпадѣмъ Ен.

Имперфектӣ. У Мат се контракција спорадично спроводи у 3. лицу једнине, а за Ен је контракција карактеристична појава: ДА 17.16 раздражааше Мат — раздражаше Ен, али као изузетак Јев 7.26 подѣваше Мат — подѣваше Ен.

Аористӣ. У 3. лицу једнине и Мат и Ен имају облике са додатним -тъ на крају у следећим случајевима: Рим 6.6 распетъ се Мат — распетъ сѧ Ен, Рим 13.3 приетъ Мат — приетъ Ен, али у случају глагола оумрѣти Мат нема овог додатног -тъ: Рим 6.10 оумрѣ Мат — [.]мрѣтъ Ен, 1 Кор 8.11 оумрѣ Мат — оумрѣтъ Ен. У Јев 1.9 у Мат стоји аорист възлюбъ, а у Ен перфекат възлюбилъ еси према грчком ἠγάπησας.

Активни партиципӣ садашњеи времена. У дативу једнине мушког рода овај партицип има увек суфикс -оумоу (-юмоу) у Мат, а у Ен је у овом падежу -омоу: Рим 14.20 ѡдоуцоумоу Мат — ѡдѣцоумоу Ен, Рим 14.25 могуцоумоу Мат — могуцоумоу Ен, Јев 3.1 створѣшоумоу Мат — створѣшомоу Ен.

Активни партиципӣ прошлои времена. У Мат је уобичајен дужи облик ових партиципа од глагола и- основа, а у Ен се употребљава краћи облик: Гал 4.29 родивы Мат — рожден Ен, Јев 1.3 сѣтворивъ Мат — сѣтворѣ Ен, Јев 10.36 сѣтворивше Мат — сѣтворше Ен, али Јев 9.4 прозевыи Мат — прозѣвѣше Ен; Рим 16.26 ѡвѣвши Мат — ѡвѣши Ен.

¹³ О суфиксу -мо в. код В. Јагѣна, о.с. I књ., 40.

2. Именице.

Незнатне разлике између Мат и Ен у деклинацији именица манифестују се у изолованим примерима без неке доследности. Код *с*-основа у Мат се појављује облик *сѡви* (Јев 1.8), а Ен има *сѡу*. Код *с*-основа у оба споменика чувају се архаичнији облици са мањим бројем изузетака: 1 Кор 6.18 *телеса* Мат — *тѣлеса* Ен, 1 Кор 6.19 исто као 1 Кор 6.18; ДА 17.16 *телеса* Мат — *тѣла* Ен, 1 Кор 6.13 *телеса* Мат — *телоу* Ен; 2 Тим 2.14 *словама* Мат — *слова* Ен, али *словесема* Ен 386.

3. Придеви.

За Мат су карактеристични дужи придевски и партиципски облици, а Ен обично употребљава краће: Рим 14.19 *мирнама* Мат — *мирна* Ен, 1 Јов 4.15 *вѣни* — *вѣи* Ен; Рим 16.26 *вѣчнааго* Мат — *вѣчна* Ен, 1 Кор 8.10 *нмоуцааго* Мат — *нмѣца* Ен, Јев 13.14 *пѣвѣвајуцааго* Мат — *пѣвѣваѣца* Ен.

Компаратив. Извесне разлике између Мат и Ен показују се у творби компаратива придева и прилога: Рим 13.11 *ближе* Мат — *ближне* Ен, Гал 4.27 *поустине* Мат — *пѣстѣи* Ен, Јев 1.4 *воли* Мат — *люче* Ен, Јев 10.34 *вољше* Мат — *лоучѣше* Ен.

4. Синтакса њадежа.

Обележавање истѡи синтаксичкој односа и значења генитивом и дативом. У Мат је донекле чешћа појава да се одређени синтаксички однос (углавном посесивни) обележава генитивом, док се у Ен тај исти однос обележава дативом: 1 Кор 6.19 *цѣри... сѣго дѣа* Мат — *сѣмоу дѣоу* Ен, 1 Кор 8.9 *сѣста ... нго* Мат — *емоу* Ен, 1 Кор 9.2 *печата моѡго апѣлѣства* Мат — *моѡмоу апѣлѣствоу* Ен, Јев 1. 3 *славы снѣнии* Мат — *славе* Ен, Јев 1.8 *жѣзѣ правлениѣ* Мат — *правлению* Ен, Јев 9.3 *сѣа сѣма* Мат — *сѣѣ сѣма* Ен. Једва је мање честа појава да се одређени синтаксички однос обележава дативом у Мат, а генитивом у Ен: Рим 14.25 *ѡкрѣвлению тѣниѣ* Мат — *тѣни* Ен, Јев 1.2 *на послѣдѣкѣ... дѣма снѣма* — *дни снѣ* Ен, Јев 1.3 *ѡщенине ... гѣѣхома нашихѣ* Мат — *гѣѣхома нашихѣ* Ен, Јев 1.8 *вѣкѣ вѣкоу* Мат — *вѣка* Ен, Јев 13.11 *виѣ станю* Мат — *виѣ стана* Ен.

Обележавање истѣх синтаксичких односа и значења акузативом и локативом. За обележавање места радње Мат има акузатив, а Ен локатив у следећем примеру: Рим 16.26 *въ все языки познавшие се* Мат — *въ вѣсѣма ѡзѣцахѣ познавѣши се* Ен.

љавање лексике Мат. Све лексичке разлике упоређене су са одговарајућим паралелама у Шишатовачком апостољу (Шиш). Основни списак лексичких поређења између Мат-Ен-Шиш проширен је материјалом који садржи лексичка поређења између Ен и неколико архаичних црквенословенских споменика апостолских читања које је обрадила З. Хауптова.¹⁴ Студија Хауптове не обухвата све оне лексичке разлике које су констатоване између Мат и Ен у основном списку. Код неких поређења у којима код Хауптове нису нађене потврде узети су у обзир и примери из Slovník-а. На основу ових података даје се следећи списак лексичких разлика између Мат с једне стране и Ен и неких других архаичних апостолских текстова с друге стране (овде су обухваћене само разлике Мат и Ен, а случајеви обухваћени анализом Хауптове, где ова два споменика иду заједно, биће показани даље):

- акы (2 Тим 2.9) ὡς Мат — ꙗко Ен Шиш.
 аще (1 Кор 6.18) ὁ ἐάν Мат Шиш — еже аще Ен.
 безаконіе (Јев 1.9) ἀνομίαν Мат Христ Мак — неправѣдѣ Ен Охр Шиш.
 вѣи (Кол 3.12) τοῦ θεοῦ Мат Шиш — вѣу Ен.
 вѣиіе (1 Кор 1.25) τοῦ εοῦ Мат — вѣу Ен Шиш.
 влговѣръствію (Рим 16.25) τὸ εὐαγγέλιον Мат. — еванглію Ен Шиш.
 влюдь: твори влюдь (1 Кор 6.18) πορνείων Мат — творѣи лювь. Ен Христ Охр Слепч Шиш — лювѣдѣць Мак.
 во (Јев 9.2) γάρ Мат Шиш — же Ен.
 воли (Јев 1.4) κρείττων Мат — люче Ен Шиш.
 больше (Јев 10.34) κρείττονα Мат — лоучѣше Ен Шиш.
 выванѣте (Јев 6.12) γένησθε Мат. — /в/ѣде/те/ Ен Шиш.
 вытію (Јев 3.14) τῆς ὑποστάσεως Мат — съличи/ѣ/ Ен Охр — оупостаси Мак Шиш — тѣлствіи Христ.
 выюще (1 Кор 8.12) τύπτοντες Мат — тепѣцимѣ Ен Шиш.
 велико (Јев 10.35) μεγάλην Мат — ве/ве/лиіе Ен, велиіе Шиш.
 величствіи (Јев 8.1) τῆς μεγαλωσύνης Мат Шиш — величѣства Ен.

¹⁴ Z. Hauptová, Lexikální rozbor apoštola Eninského, Prspěvek k analýze nejstaršího textu staroslovenského apoštoláře, Studia paleoslovenica, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1971, 105—121. З. Хауптова упоређује лексику Ен са лексиком следећих апостолских споменика: Охридски апостол (Охр), краћи изборни, крај 12. в., Слепчански апостол (Слепч), изборни, прва половина 12. в., Македонски или Струмички апостол (Мак), краћи изборни, крај 12. в., Шишатовачки апостол (Шиш), изборни, 14. в., Христинополски (Христ), пуни текст апостола, 12. в., допуњен Московским бр. 18 (Моск 6), 15. в.

- весељиа (Јев 1.9) ἀγαλλιάσεως Мат — радости Ен Шиш.
 вецини (Јев 1.3) τῆς ὑποστάσεως Мат — лица Ен Охр — οὐποτασι
 Охр Шиш — тѣлѣствиа Христ — вѣщаниѣ Мак.
 видѣти (1 Кор 2.2) εἰδέναι Мат Христ Мак — /вѣд/ѣти Ен Охр
 Шиш.
 власти (Јев 13.10) ἐξουσίαν Мат Христ — вла/сти/ Ен Мак Охр
 Шиш.
 всачьскаи (Јев 1.3) πάντα Мат Шиш — вѣсѣ Ен.
 все (Јев 3.4) πάντα Мат — вѣсѣчѣскаѣ Ен Шиш.
 все (Јев 3.13) ἐκίστην Мат — вѣсѣкѣ Ен Шиш.
 всегда (Јев 13.15) διὰ παντός Мат — вѣмѣ Ен Шиш.
 всеиь (Фил 4.6) ἐν παντί Мат — вѣс/ѣ/жд/ѣ/ Ен — вѣсѣде Христ
 вѣздѣ Шиш — всегда Охр — на вѣсѣкѣ д/ѣ/нѣ Мак.
 въ (Јев 1.3) ἐν Мат — на Ен Шиш.
 введеѣть (Јев 1.6) εἰσαγάγη Мат — вѣводитѣ Ен Шиш.
 възванню (Јев 3.1) κλήσεως Мат — званию Ен Христ Охр Слепч
 Мак Шиш.
 въздвигнеѣть (1 Кор 6.14) ἐξεγερεῖ Мат — вѣскрѣситѣ Ен Шиш.
 въздѣкиже (1 Кор 6.14) ἤγειρεν Мат — вѣскрѣси Ен Шиш.
 възьманѣкѣ (Јев 11.26) ἠγησάμενος Мат — непѣшекавѣ Ен Охр
 Слепч Мак Шиш — мѣнѣкѣ Христ.
 въспримаеь (Јев 4.16) λάβωμεν Мат — приѣмемѣ Ен Шиш.
 въспѣквающе (Кол 3.16) ᾄδοντες Мат Шиш — рѣпожѣ Ен
 вѣсь (Јев 3.4) πᾶς Мат — вѣсѣкѣ Ен Шиш.
 вѣчнлм (Рим 16.27) εἰς τοὺς αἰῶνας Мат — вѣ вѣкѣ Ен Шиш.
 гагрѣни (2 Тим 2.17) γάγγραινα Мат Шиш — ганѣгрѣна Ен Охр
 Слепч Моск б — мнлхѣ Мак.
 гѣе (Јев 13.7) τοῦ θεοῦ Мат — вѣже Ен Шиш.
 дароующе (Кол 3.13) χαρίζομενοι Мат — працаж/ѣе/ Ен, працажѣ
 с ѓ Охр — дарѣще Христ — дажѣ Мак — подажѣ Слепч, Шиш.
 дѣовном (Гал 3.14) τοῦ πνεύματος Мат — дѣа Ен Шиш.
 же (1 Кор 6.13) δὲ Мат — а Ен Шиш.
 же (1 Кор 8.12) δὲ Мат — оуво Ен Шиш.
 животѣ (Јев 13.11) ζῶων Мат — животнѣхѣ Ен Шиш.
 жидющю (ДА 17.16) ἐκδεχομένου Мат — жиежѣоу Ен Шиш.
 житню (Јев 13.7) τῆς ἀναστροφῆς Мат Христ Охр Слепч Мак Шиш
 — жикотоу Ен.
 житѣисками (2 Тим 2.4) τοῦ βίου Мат Шиш — житнисклми Ен.
 за (Јев 5.3) περὶ Мат — о Ен Шиш.
 за (Јев 5.1, Јев 9.7) ὑπὲρ Мат — о Ен Шиш.

- за...ради (2 Тим 2.10) διὰ Ματ — ради Ен Шиш.
 запослушњствоује (2 Тим 2.14) διαμαρτυρόμενος Ματ Моск б
 Слепч Мак — /..//по/слоушаѡ Ен, запослушашѡ Шиш — за послушание
 Охр.
 зачела (Јев 9.26) καταβολῆς Ματ — /сло/жениѡ Ен Шиш.
 зачело (Јев 8.1) κεφάλαιον Ματ — глава Ен Шиш.
 знамение (2 Тим 2.19) σφραγίδα Ματ — /пе/чатъ Ен Шиш.
 и...во (Јев 10.34) καὶ γὰρ Ματ — иво Ен Шиш.
 идоли (1 Кор 8.10) εἰδωλεῖω Ματ Мак — тѡ/ѡ/вищ/и/ Ен Охр Шиш
 Слепч — кумирници Христ.
 иже (Јев 10.35) ἥτις Ματ — еже Ен Шиш.
 иже (Јев 8.1) ὅς Ματ Шиш (два пута) — еже Ен.
 избытъчствоуемя (1 Кор 8.8) ὑστερούμεθα Ματ — лишимъ сѡ
 Ен Шиш.
 изждигають се (Јев 13.11) κατακαίεται Ματ — съжагажтъ Ен Шиш.
 излагаетъ: вънь излагаетъ (1 Јов 4.18) ἔξω βάλλει Ματ Слепч
 Шиш — излагаетъ Ен — вълагаетъ Христ — вълагаетъ Мак — низла-
 гаетъ Охр.
 или (Рим 14.21) ἢ Ματ — и Ен Шиш.
 или (Рим 14.21) ἢ Ματ — ли Ен Шиш.
 или (Рим 13.11, 1 Кор 6.16) ἢ Ματ Шиш. — ли Ен.
 имѣнина (Јев 11.26) θησαυρῶν Ματ — /съ/кровищъ Ен Шиш.
 иерѡки (Јев 9.7) ὁ ἀρχιερεὺς Ματ — архиерен Ен Шиш.
 кандианницю (Јев 9.4) θυμιατήριον Ματ Христ Охр Шиш Слепч
 — кандианцѡ Ен Мак.
 коль крати (1 Кор 11.26) ὁσάκις Ματ — елъкрат/../ Ен — келици
 Шиш.
 конемъ (Јев 3.12) τινα Ματ — етерѡ Ен Шиш.
 кыкоть (Јев 9.4) τὴν κιβωτὸν Ματ Охр Мак — скринѡ Ен Шиш
 — ковчегъ Христ — скрижалъ Слепч.
 лишаемя се (1 Кор 8.8) περισσεύομεν Ματ — извѣдетъ намъ Ен
 Шиш.
 лѣнивы (Јев 6.12) νωθροὶ Ματ — мѡ/дли/ Ен Христ Шиш — мали
 Охр — немѣдливи Слепч — мадрн Мак.
 людехъ (Јев 5.3) τοῦ λαοῦ Ματ Охр Слепч Шиш, людѡхъ Христ
 — людѡскыхъ Ен Мак.
 масломъ (Јев 1.9) ἔλαιον Ματ Христ — олѣем/ъ/ Ен Охр Мак Шиш.
 многаши (Јев 9.25, 9.26) πολλάκις Ματ — множицеѡ Ен Шиш.
 многообразничѡ (Јев 1.1) πολυτρόπως Ματ — многообразно Ен Христ
 Охр (два пута) Мак Шиш.

многочѣстѣнѣ (Јев 1.1) πολυμερῶς Мат — многочѣстѣно Ен Шиш.
мъзды: възданиѣ мъзды (Јев 11.26) τὴν μισθαποδοσίαν Мат — въз-
мъздѣ Ен Шиш.

мъзды: ѡтданиѣ мъзды (Јев 10.35) μισθαποδοσίαν Мат — възмъ-
/змъ/здѣ Ен, възмъзды Ен Шиш.

мъздю възданю (Јев 2.2) μισθαποδοσίαν Мат — въз././ Ен, въз-
мъздѣ Христ Охр (два пута) Слепч (два пута) Мак(два пута) Шиш(два
пута).

на (Јев 6.11) πρὸς Мат — къ Ен Шиш.

надѣ (Јев 9.5) ὑπέρανω Мат — прѣвъше Ен Шиш.

нарычетъ се (Јев 9.2) λέγεται Мат — глѣт././ Ен, глаголетъ се Шиш.

наставники (Јев 13.7) τῶν ἡγουμένων Мат — игоумены Ен Охр
Слепч Шиш, егоумены Мак — вожа Христ.

начело (Јев 3.14) τὴν ἀρχὴν Мат Шиш — /п/ок././ Ен, покомъ
Христ Охр — начѣтокъ Слепч Мак.

нѣсною (2 Тим 2.10) αἰωνίου Мат Шиш — вѣчноѡ Ен.

невърѣваннѣ (Јев 3.12) ἀπιστίας Мат — невѣръствѣ Ен — не-
вѣръно Шиш.

неже (Јев 11.25) ἢ Мат — нежели Ен Шиш.

неправдѣнѣ (Јев 6.10) ἀδικος Мат — /не ови/дѣнѣ Ен Христ Охр
Слепч Шиш.

ни (Рим 13.13) μὴ Мат — не Ен Шиш.

никтоже (Јев 3.13) μὴ ... τις Мат — не ... етерѡ Ен Шиш.

нѣкоторымъ (2 Тим 2.18) τινων Мат — /е/терымъ Ен Охр Мак
Слепч Шиш — нѣкъ Моск б.

власть (1 Кор 8.9) ἡ ἐξουσία Мат — властѣ Ен Шиш.

ожесточаетъ (Јев 3.13) σκληρυνθῆ Мат — ожеститѣ сѡ Ен Шиш.

ѡпышны (Јев 13.16) κοινωνίας Мат — ѡщепѣ Ен Шиш.

ѡвъръзѣте (Јев 10.35) ἀποβάλλετε Мат — отъложите Ен Шиш.

по (Јев 3.13) κατὰ Мат — на Ен Шиш.

по (Јев 4.15) κατὰ Мат Шиш — о Ен.

подоваше: намъ подоваше (Јев 8.1) ἔχομεν Мат — имамъ Ен Шиш.

подовно естъ (Јев 2.1) δεῖ Мат — подоваетъ Ен Шиш.

подовѣстѣню (Јев 4.15) ὁμοιότητα Мат — подовню Ен Шиш.

показаете (Јев 6.10) ἐνεδείξαασθε Мат — /къи/././ Ен, явите Шиш.

послушание (Јев 2.2) παρακοή Мат — ослоушание/ Ен Слепч (два
пута) Мак Шиш (два пута) — прѣслоушание Охр (два пута) Мак.

постави (Јев 1.2) ἔθηκεν Мат — положи Ен Христ Охр Шиш.

постављени (Јев 5.1) λαμβανόμενος Мат — прием/.. / Ен, при-
емљенъ Шиш.

постъ: се постъ (Кол 3.15) βραβεύετω Мат — /раз/дѣлѣтѣ сѧ
Ен Шиш.

потыцание (Јев 6.11) σπουδήν Мат — /тѣ/цание Ен (Шиш нема
ово место).

похваление: в. пѣснехъ.

правдѣ (Јев 9.1) δικαίωμα Мат — оправдание Ен Шиш.

праведнъ (Јев 7.26) δσιος Мат — прѣподовнѣ Ен Шиш.

прилагантѣ се (Јев 13.9) παραφέρεσθε Мат Христ — прѣлагантѣ сѧ
Ен Охр Шиш. — прѣдлагантѣ сѧ Мак.

причест(и) (Јев 1.4) κεληρονόμηκεν Мат — наследова Ен Шиш.

причестника (Јев 1.2) κληρονόμον Мат — наследника Ен Христ
Охр Шиш — причастие Мак.

прѣвыкаеть (2 Тим 2.13) μένει Мат Моск б Охр Слепч Мак Шиш
— естѣ Ен.

прѣвѣваниши (Јев 1.11) διαμένεις Мат Охр Слепч Мак Шиш (је-
данпут) — прѣвѣдеши Ен Христ Шиш (једанпут).

прѣпираем се (Јев 6.9) πεπελομεθα Мат — непѣщоуем/ѣ/ Ен Охр
Слепч Мак Шиш — мьнимъ Христ.

прѣтърпѣкающе (Кол 3.13) άνεχόμενοι Мат — приемѣще Ен Шиш.

пѣснехъ: въ пѣснехъ и въ похвалениихъ (Кол 3.16) ψαλμοῖς, ὕμνοις,
ὕδαῖς πνευματικαῖς Мат — въ псалмѣхъ и пѣниихъ. и пѣснехъ дѣховныхъ
Ен Шиш.

развращение (2 Тим 2.14) καταστροφῆ Мат — разорение Ен Шиш.

роучька (Јев 9.4) στάμνος Мат Христ — стамна Ен Охр Слепч
Мак Шиш.

рѣвениемъ (Рим 13.13) ἐριδι Мат Шиш — рѣвностиж Ен.

с (1 Јов 4.17) μετὰ Мат Шиш — в Ен.

свои (Јев 13.7) ὁμών Мат — вашѧ Ен Шиш (два пута).

свѣсте (1 Кор 6.15) οἶδατε Мат — вѣсте Ен Шиш.

свѣтило (Јев 9.2) ἡ λυχνία Мат — свѣтильникъ Ен Шиш.

се же естѣ (Јев 13.15) τοῦτ' ἐστιν Мат — сѧ рѣчь Ен Шиш.

сего ради (Јев 13.15) δι' αὐτοῦ Мат — тѣмже Ен Шиш.

слежцааго (1 Кор 8.10) κατακειμένον Мат — вѣзлежѣща Ен Шиш.

словомъ прѣпирати се (2 Тим 2.14) λογομαχεῖν Мат — словопрѣ-
пирати сѧ Ен Моск б Шиш — слово пороуди сѧ Охр — словопрѣкти сѧ
Слепч — прѣкти сѧ Мак.

старѣшинаа сѣтительскы (Јев 5.1) ἀρχιερεὺς Мат — архiereи Ен
Шиш — старѣшина молитвенникъ Христ.

старѣшинина сѣтительскъ (Јев 5.5) ἀρχιερέα Мат — архиефе/./ Ен
Шиш — старѣшинина мольвѣникъ Христ.

старѣшинињу сѣтительскъ (Јев 4.14) ἀρχιερέα Мат — архиефе/./ Ен
Шиш.

старѣшинињу сѣтительска (Јев 3.1) ἀρχιερέα Мат — архиефѣ Ен
Шиш — старѣшинина молитевникъ Христ.

сѣтитель (Јев 8.2) λειτουργός Мат — слоужителъ Ен Шиш (два
пута).

страждеть (2 Тим 2.5) ἀθλή Мат — мѣк/ы/.../т/ъ Ен, мѣкы ...
примлет Моск б Охр Мак — моуки ... тѣрпѣть Шиш — мѣкѣ Слепч.

страждеть (2 Тим 2.5) ἀθλήση Мат — мѣченъ вѣдетъ Ен Охр Моск б
Слепч Мак Шиш.

стрѣпѣтивѣмъ в. оученыи.

ткорен в. влюдь.

тѣрѣвокание (Јев 10.36) χρεῖαν Мат — тѣрѣвѣ Ен Шиш.

тоуждемъ в. оученыи.

тѣхъ (Јев 13.11) τούτων Мат — сѣхъ Ен Шиш.

оукъснить (Јев 10.37) χρονίσει Мат — /з/амоудѣтъ Ен Слепч (два
пута) — оумѣдлѣтъ Христ — закъснить Шиш.

оупканиемъ (Јев 4.16) παρρησίας Мат — дѣлановениемъ Ен Шиш.

оупѣше се (Јев 13.9) ὠφελήθησαν Мат — прилѣша полъза Ен Охр
Христ Мак Шиш.

оутѣрѣдити (Рим 16.25) στηρίξαι Мат Христ Охр Мак Шиш —
оукѣпити Ен.

оученыи стрѣпѣтивѣмъ. оу тоуждемъ (Јев 13.9) διδασκαίς ποιμίαις
καὶ ξένοις Мат — въ ина оученинѣ странъна различна Ен — въ оученинѣ
различна и страна Мак — въ наоученыа различна и странъна Христ Охр
Шиш.

хвалами (Јев 10.33) ὀνειδισμοῖς Мат — пон/о//./, Ен, поношени
Шиш.

чѣтивыми (ДА 17.17) σεβομένοις Мат Христ Шиш — нечѣс/./
Ен, нечестивыми Охр Мак.

юньшам (Јев 6.9) τὰ κρείσσονα Мат — лючъша Ен Шиш.

иже (Јев 1.3) ὅς Мат — иже Ен Шиш.

иже (Јев 5.1) τὰ Мат — иже Ен Шиш.

иѣс (1 Јов 4.12) τετελειωμένη ... ἐστὶν Мат — сѣврѣшена естъ
Ен Шиш.

Списак у целици показује да се у случајевима несллагања између
Мат и Ен (укупно 146 упоређених места) Шиш само у 22 примера слаже
са Мат, а у 116 случајева са Ен.

У раду З. Хауптове поређења између Ен и других архаичних апостола извршена су у 55 случајева. Ова поређења не обухватају све лексичке паралеле ових споменика, те је зато и третирање односа лексике Мат и ових споменика у неку руку ограничено. Ово не би требало да значи да се основне пропорције односа померају у знатнијој мери. Биће од интереса да се разночтенија која анализира Хауптова упореде са стањем у Мат, како би се у извесној мери осветлио однос овог споменика према осталим текстовима апостола.

Пада пре свега у очи да Мат у доста случајева (18 примера) не иде ни са једним од споменика које анализира Хауптова, него има особену варијанту:

влюдь, оди. творен влюдь према творѣи любви и любовѣиць (ближе податке за ово и даља разночтенија в. горе у основном списку);

вытию према съличи/ѣ/, тѣльствина, оупостаси;

вѣщии према вѣщаниѣ, лица, тѣльствѣи, оупостаси;

всѣмь према всегда, вѣс/ѣ/жд/ѣ/, вѣздѣ, на вѣсѣкѣ д/ѣ/нь, всегда;

вѣзканию према вѣзанию;

вѣзьмѣнѣкѣ према мѣнѣкѣ, непѣщеватѣ;

дароующе према дараше, даше, подаше, прашающе;

лѣннѣи према мали, мѣ/дѣи/, мѣдѣи, немѣдѣи;

наставники према вожа, игоумены;

нѣкоторымь према /ѣ/тѣрѣимѣ, инѣмь;

постави причѣстѣника према положи наследника, причѣстие;

прѣпираем се према мѣнимь, непѣшоуем/ѣ/;

словомь прѣпирати се према прѣкти сѣ, слово породѣ сѣ, словопрѣпирати сѣ, словопрѣкти сѣ;

старѣишинию стѣнѣльска (4 случаја) према архидѣи, старѣишина молитѣнникѣ, старѣишина мольвѣникѣ;

оукѣснѣи према закѣснѣи, /з/моудѣи, оумѣдѣи;

оучении стрѣпѣтивѣмь оу тоуждѣмь према вѣ ина оучениѣ странѣна различна, вѣ наоучениѣ различна и странѣна, вѣ оучениѣ различна и страна.

Знатан број разночтенија Хауптове представљају случајева у којима један од испитиваних споменика стоји усамљено према осталима. Упоређујући та места са Мат може се утврдити да ли наш споменик показује посебну текстолошку сродност са неким од испитиваних апостола. Закључак је углавном негативан. Тако се само са Ен наш споменик слаже на једном месту:

смѣреню моудрость (Кол 3.12) Мат Ен — смѣреномудростие Охр, смѣреномудрѣствѣи Христ Шиш, смѣреномудрѣствѣи Слѣпч, смѣрение и мѣдрост Мак

Исто тако се Мат слаже само са Мак у варијанти *идоли*, а може се узети као заједничко и причестњика, само што је у Мак овде написано *причастниѣ*, можда омашком (податке за обе речи в. у горњем списку).

Са Шиш Охр Слепч нема у Мат специфичне заједничке лексике, различите од свих осталих споменика.

Међутим, упоређивање открива нешто друкчији однос Мат према Христ, јер налазимо четири подударне варијанте (ближе податке в. горе):

власти према области;

масломъ према грцизму *олѣмъ*;

прилаганте се према *прѣлаганте сѧ*, *прѣдлаганте сѧ*;

роучька према грцизму *стамна*.

Начелна подударност се запажа и у тежњи превођења грцизама *ниѣѣи*, *архиѣѣи* и *иѣѣѣ*, иако се конкретна решења разликују.

Сравњивање, ипак, није открило неку изразиту текстолошку подударност Мат и Христ. Има, наиме, низ примера у којима Христ има посебну варијанту, различиту од Мат.

На осталим местима која наводи Хауптова Мат иде заједно са већом групом споменика. Поред разночтенија која су већ показана у главном списку (в. под *безаконниѣ*, *видѣѣти*, *житиѣ*, *запослоушествоѣи*, *кадильницѣ*, *кыготъ*, *людѣкъ*, *прѣвѣиваѣтъ*, *прѣвѣиваѣши*, *оутѣрѣдити*, *чѣсти-выли*), о томе сведоче и ови примери:

архиѣѣи (Јев 7.28 и Јев 8.1) *ἀρχιερεῖς* Мат Ен Шиш — старѣѣшина *молитвѣникъ* Христ (на основу података које наводи З. Хауптова не могу се тачно навести паралеле у осталим споменицима (Охр Слепч Мак)).

владѣѣни (Кол 3.15) *ἐυχάριστοι* Мат Ен Охр Мак — *възвѣлагодѣѣѣни* Христ Слепч Шиш.

влострѣждѣ (2 Тим 2.9) *κακοπαθεῖ* Мат Ен Моск б Слепч Мак Шиш — *страждѣ* Охр.

иждѣни (Гал 4.30) *ἐκβαλε* Мат Ен Охр Слепч Мак Шиш — *выжени* Христ.

истинѣ (2 Тим 2.18) *τὴν ἀλήθειαν* Мат Ен Моск б Охр Мак Шиш — *рѣсноѣѣ* Слепч.

ниѣѣи (Јев 9.6) и (Јев 5.6) *οἱ ἱερεῖς* Мат Ен Шиш — *свѣтитѣѣл* (Јев 9.6) и *молитвѣникъ* (Јев 5.6) Христ (на основу података које наводи З. Хауптова не могу се тачно навести паралеле у осталим споменицима Охр Слепч Мак).

катапетазма (Јев 9.3) *τὸ καταπέτασμα* Мат Ен Охр Слепч Мак Шиш — *завѣѣѣѣ* Христ.

начнемъ: ходити начнемъ (Рим 6.4) περιπατήσωμεν Мат Ен Охр Шиш — вѣчьнемъ Христ Мак.

несѣоמוу (Јев 3.1) ἐπουρανίου Мат Ен Охр Слепч Мак Шиш — н/ε/в/ε/сьскоу Христ.

шатаръ (Јев 9.5) ἱλαστήριον Мат Ен Охр Слепч Мак Шиш — жьртвникъ Христ.

шатаръ (Јев 13.10) θυσιαστήριον Мат Ен Охр Мэк Шиш — жьртвникъ Христ.

встѣть (Јев 13.12) ἀγίαση Мат Ен Христ — с/вѣ/титъ Охр Мак Шиш.

послѣдъкъ: на послѣдъкъ (Јев 1.2) ἐπ' ἐσχάτου Мат Ен Христ Охр (једанпут) — на послѣднѣ Охр Мак — наслѣдъкъ Шиш. (Подаци су узети из Slovník-a).

правленик (Јев 1.8) τῆς εὐθύτητος Мат Ен Христ Шиш — правости Охр Мак.

распѣть се (Рим 6.6) συνεσταυρώθη Мат Ен Охр Мак Шиш — пропѣть сѣ Христ.

смѣреню моудрость (Кол 3.12) ταπεινοφροσύνη Мат Ен — смѣреномудростие Охр — смѣреномоудроствие Христ Шиш — смѣреномудростество Слепч — смѣрение и мѣдрост Мак.

стегааше се (ДА 17.17) διελέγετο Мат Ен Христ Охр Мак Шиш — прѣше сѣ Слепч.

соуини се (Рим 14.23) διακρινόμενος Мат Ен Охр Шиш — расматрѣван сѣ Христ.

трѣпѣнии (Кол 3.12) μακροθυμίαν Мат Ен Христ Охр Мак Шиш. — трѣпѣство Слепч.

На крају ове лексичке анализе може се закључити да Мат у односу на испитиване споменике има доста особену лексику и да овај споменик у томе не показује изразиту подударност са било којим од испитиваних апостола, изузев делимитично са Христ.

Рагмила Ковачевић

Димитрије Е. Сѣфановић

Резюме

Радмила Ковачевић и Димитрије Е. Стефановић

**ЯЗЫКОВЫЕ РАЗЛИЧИЯ МЕЖДУ АПОСТОЛОМ МАТИЦЫ И
ЭНИНСКИМ АПОСТОЛОМ**

В филологической литературе до сих пор сравнительно мало изучалась проблематика Апостола. Открытие старославянского текста Энинского апостола (XI в.) дает новые возможности исследованиям текстов Апостола.

В настоящей работе анализируются основные орфографические, фонетические, морфологические и синтаксические различия между Апостолом Матицы и Энинским апостолом. Подробнее разрабатываются лексические различия между этими двумя памятниками.

Апостол Матицы (XIII в.) один из древнейших, до сих пор известных, сербских Апостолов четъего типа. Сравнение между Апостолом Матицы и Энинским апостолом проведено на основе существующего, не вполне сохранившегося, Энинского текста, который собой представляет Апостол апракос краткий и тем самым он гораздо короче текста Апостола Матицы.

Орфографическо-фонетические различия между двумя памятниками отличаются системным характером, при чем в Апостоле Матицы, большей частью, имеются отличия сербской редакции. При морфологическом и синтаксическом сравнениях в большей степени выявляется единство церковнославянского способа выражения, а различия проявляются в отдельных примерах. В редких случаях Апостол Матицы отличается сербскохорватскими штокавскими особенностями. Анализ лексических различий между двумя памятниками, а также и анализ лексических разночтений некоторых других, более древних, рукописей Апостола, указывают на определенную самостоятельность лексики Апостола Матицы и на известные совпадения с лексикой Христинопольского апостола.